

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

10 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 10 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej [...] spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie I Wydział Cywilny

z 16 grudnia 2021 r., I ACa 563/21,

w sprawie z powództwa Z. D. i H. D.

przeciwko [...] spółce akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę

**oddalono skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej na rzecz
powodów tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego
2700,00 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości
odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia
pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia
pozwanej odpisu postanowienia do dnia zapłaty.**

Grzegorz Misiurek Marta Romańska Dariusz Zawistowski

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z 14 kwietnia 2021 r. - uwzględniając powództwo Z. D. i H. D. skierowane przeciwko [...] spółce akcyjnej w W. - ustalił, że umowa kredytu [...] jest nieważna (pkt I), zasądził od pozwanej na rzecz powodów kwoty po 11071,62 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 19 lutego 2020 r. do dnia zapłaty (pkt II) i orzekł o kosztach procesu (pkt III), przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Powodowie [...] zawarli [...] umowę kredytu [...], w celu sfinansowania zakupu na rynku wtórnym spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego [...], zrefinansowania nakładów poniesionych w związku z zakupem tego lokalu, pokrycia kosztów przeprowadzenia w nim prac remontowych oraz kosztów okołokredytowych. [...] Powodowie przy zawarciu umowy oświadczyli, że zapoznali się z zasadami spłaty kredytu, kryteriami zmiany stóp procentowych obowiązujących w banku i zasadami modyfikacji oprocentowania oraz są świadomi ryzyka kursowego i w pełni je akceptują. Kredyt waloryzowany kursem CHF był dla nich najkorzystniejszy z oferowanych przez bank.

[...]

Sąd Okręgowy, oceniając tak ustalony stan faktyczny, uznał powództwo za usprawiedliwione. W skazał, że powodowie mają interes prawny w uzyskaniu na podstawie art. 189 k.p.c. rozstrzygnięcia przesądzającego kwestię ważności umowy zawartej z bankiem. Pozwoli im ono usunąć definitywnie niepewną sytuację prawną i zapobiec możliwym sporom w przyszłości. Samo powództwo o zapłatę kwestii tych nie przesądzałoby, gdyż żadna ze stron nie wypowiedziała umowy.

Sąd Okręgowy stwierdził, że postanowienia [...] umowy, regulujące mechanizm indeksacji, przewidujące przeliczenie kwoty wypłaconego kredytu w PLN według kursu kupna CHF, zaś wysokości rat kapitałowo-odsetkowych zgodnie z kursem sprzedaży CHF - ustalonych w tabelach kursowych Banku - określały głównie świadczenia stron, nie były indywidualnie uzgodnione i nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Kształtowały prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający ich interesy. Nie precyzowały jasno sposobu i terminów ustalania kursu wymiany walut,

na podstawie którego zostały określone m.in. kwota kredytu oraz raty kapitałowo-odsetkowe. Bank, będący profesjonalistą, nie wywiązał się należycie z ciążącego na nim obowiązku informacyjnego wobec powodów – konsumentów. Zaniechał ujawnienia pełnych i rzetelnych informacji o zmianach kursu waluty waloryzacyjnej na przestrzeni dłuższego okresu poprzedzającego zawarcie umowy. Nie wyjaśnił, jak - przy możliwym maksymalnym kursie tej waluty - mogą kształtować się ich zobowiązania, w szczególności wysokość miesięcznych rat oraz salda. Powodowie nie zostali również właściwie poinformowani o rzeczywistym ryzyku walutowym związanym z zawartą umową. Jej treść została ukształtowana w sposób pozwalający stronie silniejszej (Bankowi) na jednostronne określenie wysokości kwoty kredytu i rat kapitałowo-odsetkowych. Klauzule regulujące mechanizm indeksacji mają zatem charakter abuzywny w rozumieniu art. 385¹ k.c. a ich wyeliminowanie wyłącza możliwość utrzymania umowy.

Spłaty dokonane przez powodów w wykonaniu nieważnej umowy stanowią świadczenia nienależne i jako takie podlegają zwrotowi (art. 405 w związku z art. 410 § 1 i 2 k.c.). Suma tych spłat przewyższa kwoty dochodzone pozwem. Powództwo jest więc usprawiedliwione również co do wysokości dochodzonych roszczeń. Odsetki od zasądzonych kwot należą się powodom od upływu terminu oznaczonego przez nich w wezwaniu pozwanej do zapłaty (art. 481 k.c.).

Sąd Apelacyjny, wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną, oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego, aprobując ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę tego orzeczenia oraz ich ocenę prawną.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Zarzuciła naruszenie: art. 385¹ § 1 k.c.; art. 385¹ § 1 w związku z art. 58 k.c.; art. 385¹ § 1 oraz art. 385² i art. 3 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE seria L z 1993 r.nr 95, s. 29 z późn. zm.; dalej: „Dyrektywa 93/13”) w związku z art. 65 § 1 i 2 k.c.; art. 58 § 1 w związku

z art. 385¹ § 2 k.c.; art. 58 § 1 w związku z art. 5 k.c. 385¹ § 2 w związku z art. 5 k.c. oraz art. 189 k.p.c., art. 6 Dyrektywy 93/13 w związku z art. 2 i art. 32 Konstytucji oraz art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej; art. 358 § 2 k.c. w związku z motywem 13 Dyrektywy 93/13 oraz art. 358 § 2 w związku z art. 385¹ § 2 k.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodowie wniesli o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej zmierzały do podważenia oceny Sądu Apelacyjnego wskazującej na abuzywność postanowień umowy kredytu zawartej przez powódkę z poprzednikiem prawnym pozwanej oraz uznania, że ich wyeliminowanie prowadzi do upadku całej umowy. Wadliwości tej oceny i wyprowadzonych z niej wniosków skarżąca upatrywała przede wszystkim w niedostrzeżeniu różnicy między klauzulą ryzyka walutowego a klauzulą *spreadową*. Podniesione w tym zakresie zarzuty należało uznać za bezzasadne.

Sąd Apelacyjny, dokonując oceny postanowień umowy kredytu zawartej przez strony pod kątem ich abuzywności, zaaprobował ustalenia i wnioski Sądu pierwszej instancji istotne z punktu widzenia tej oceny. Wynika z nich jednoznacznie, że treść postanowień umowy dotyczących waloryzacji kredytu kursem CHF, w tym postanowień określających przeliczanie kursów walut, zgodnie z tabelą kursów Banku, nie były przedmiotem negocjacji i uzgodnień między stronami. Pracownicy pozwanej nie wyjaśnili powodom (konsumentom) w sposób rzetelny mechanizmu waloryzacji. Nie przedstawili im, w jaki sposób wzrost kursu CHF w stosunku do kursu PLN może wpłynąć na wysokość kapitału kredytu i rat jego spłaty oraz jak może ona zabezpieczyć się przez negatywnymi skutkami takiej zmiany. Bank posłużył się gotowym wzorcowym umownym. Powodowie złożyli oświadczenie o świadomości ryzyka walutowego, gdyż było to warunkiem zawarcia umowy; nie mieli jednak wpływu na jego treść i nie rozumieli jego znaczenia. Klauzule indeksacyjne nie zostały sformułowane w sposób prosty i zrozumiały, umożliwiające oszacowanie wynikających z nich konsekwencji ekonomicznych, w szczególności całkowitego kosztu kredytu; kształtowały prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, gdyż pozostawiały pozwanej

pełną swobodę w ustalaniu kursy waluty, wpływającego w sposób istotny na całkowity koszt kredytu.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego obecnie nie budzi wątpliwości, że klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22 – nie publ.). Stanowisko to znajduje oparcie w orzecznictwo TSUE (zob. m.in. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 i z 3 października 2019 r., C-260/18). Jego aprobatą nie może być uznana za przejaw naruszenia wskazanych przez skarżącą przepisów prawa materialnego.

Z motywów zaskarżonego wyroku wynika wyraźnie, że postanowienia kształtujące mechanizm waloryzacji, w tym określające ryzyko walutowe oraz kursowe nie były sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, w związku z czym zostały poddane kontroli pod kątem abuzywności i ocenione jako nieuzgodnione indywidualnie oraz wprowadzające rażącą dysproporcję praw i obowiązków kontraktowych na niekorzyść powodów. Przesłanki tej oceny zostały rozważone z uwzględnieniem – istotnych dla jej prawidłowego przeprowadzenia - kryteriów wypracowanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz TSUE. Ocena ta została wyrażona w związku z twierdzeniem skarżącej, że klauzule przeliczeniowe zawarte w umowie kredytu nie określają głównych świadczenia stron. Skarżąca nie wykazała, że kontrola abuzywności tych klauzul - w istocie określających główne świadczenia stron – powinna uwzględniać inne przesłanki niż dostrzeżone przez Sąd Apelacyjny. Nie podniosła również argumentów podważających skutecznie wyprowadzonego z tej kontroli wniosku, że sporne klauzule nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Wbrew jej zapatrywaniu, ocena ta była wynikiem rozważenia postanowień umownych kształtujących tę klauzulę zarówno w aspekcie przejrzystości pod względem formalnym i gramatycznym, jak i w kontekście możliwości oddziaływania na świadomość konsumenta następstw ekonomicznych ich zastosowania. Poniesione przez skarżącą argumenty nie mogły zatem

usprawiedliwiać odmiennego – wadliwego – założenia, na którym oparte zostały zarzuty naruszenia prawa materialnego.

Niedozwolone postanowienia umowne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie, przywracając mu skuteczność z mocą wsteczną. W sprawie niniejszej powodowie zgody takiej nie wyrazili; przeciwnie, sprzeciwili się przyjęciu takiego rozwiązania.

W orzecznictwie wskazuje się, że wyeliminowanie niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm indeksacji i uznanie za wiążące pozostałych postanowień umowy prowadziłyby do przekształcenia kredytu złotowego indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej w zwykły kredyt złotowy, jednak oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR, a więc tak daleko idącej zmiany umowy kredytu, że stałaby się ona umową o odmiennej istocie i charakterze. Podkreśla się przy tym, że w rozważanym przypadku zastosowanie w umowie kredytu złotowego oprocentowania według stawki LIBOR byłoby sprzeczne z naturą stosunku prawnego zawiązanego przez strony. Skoro zaś po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, to nie można uznać, że strony pozostają związane umową w pozostałej części. W takiej sytuacji zachodzi podstawa do stwierdzenia nieważności umowy kredytu (zob. m.in. uchwały Sądu Najwyższego: z 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40 oraz z 7 maja 2021 r. – zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9 poz. 56, oraz wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22 i z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 - nie publ.).

Możliwości usunięcia luki w umowie nie stwarza art. 358 § 2 k.c., wprowadzony do Kodeksu cywilnego ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe; Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506) z dniem 24 stycznia 2009 r., a więc po zawarciu umowy przez strony. Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17). Sankcje stanowiące

konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do chwili zawarcia umowy zawierającej klauzule abuzywne pozostają zasadniczo bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień. Wypada też zauważyć, że zobowiązanie wynikające z umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej jest wyrażone w złotych polskich; waluta obca stanowi w przypadku tej umowy jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej oraz świadczeń spełnianych przez kredytobiorcę w walucie polskiej. Tymczasem art. 358 § 2 k.c. - co wynika jednoznacznie z treści art. 358 § 1 k.c. - odnosi się do zobowiązań wyrażonych w walucie obcej.

W orzecznictwie TSUE zostało również wyjaśniane, że sądy krajowe są uprawnione do eliminowania z umowy niedozwolonych postanowień umownych, jednak bez możliwości dokonywania ich redukcji utrzymującej lub zastąpienia innymi postanowieniami (zob. wyroki: z 14 czerwca 2012 r., C-618/10; z 6 marca 2019 r., C-0 i C-197/17 oraz z 30 maja 2013 r., C-488/11).

Ochrona konsumentów należy do priorytetowych zadań Unii Europejskiej (art. 38 Karty Praw Podstawowych). Konstrukcja zastosowana w art. 385¹ k.c. i art. 385² k.c. ma realizować dyrektywne zadanie sankcyjne, zniechęcając profesjonalnych kontrahentów zawierających umowy z konsumentami do wprowadzania do nich niedozwolonych postanowień (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2024 r., II CSKP 13/23, nie publ.). Pozwana wprowadzając do umowy z powodami klauzule niedozwolone, nie może w sporze z nimi powoływać się skutecznie na klauzule generalne w postaci zasad współżycia społecznego.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Grzegorz Misiurek Marta Romańska Dariusz Zawistowski

(A.T.)

[a.ł]